

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

sociologie

Beroepseer van leraren

De betekenis van *'beroepseer'* voor de aantrekkelijkheid van het beroep van leraar

Samenvatting Project Onderwijs en Arbeid

Rie Bosman
Folker Visser

Groningen, juli 2008
Rijksuniversiteit Groningen
Vakgroep Sociologie

Deze samenvatting is ook te downloaden via onderstaande link:
<http://www.groningersociologen.nl/bosman/>

Inleiding

Het vraagstuk van het lerarentekort en de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep leiden de laatste jaren tot toenemende discussie over het onderwijs. Beroepseer is een thema dat in deze discussie steeds vaker naar voren komt. Heeft de beroepseer van leraren, of een gebrek daaraan, invloed op het lerarentekort? En wat is beroepseer eigenlijk? Met deze laatste vraag is de groep derdejaars sociologie studenten van de Rijksuniversiteit Groningen die dit onderzoek heeft verricht van start gegaan. Na uitgebreide literatuurstudie en oriënterende interviews zijn de studenten tot de volgende uiteenzetting van beroepseer gekomen.

Beroepseer beschrijft het fenomeen dat mensen het eervol vinden om hun werk goed te doen. Mensen hebben zelf bepaalde standaarden waaraan zij moeten voldoen om daadwerkelijk goed werk te leveren. Wanneer zij in hun eigen ogen goed werk hebben verricht, zijn zij daar trots op. Wij noemen dit de *intrinsieke component* van beroepseer.

Maar mensen verrichten hun werk zelden in het luchtledige, zij hebben te maken met collegae, klanten en leidinggevenden. Ook deze mensen hebben standaarden waaraan het werk moet voldoen. Wanneer een werknemer voldoet aan de standaarden van deze betrokkenen kan hij/zij daar respect en waardering voor krijgen: een bevestiging dat er goed werk wordt geleverd. Wij noemen dit de *extrinsieke component* van beroepseer.

Om eervol te handelen is natuurlijk wel enige handelingsvrijheid of autonomie nodig: iemand moet in zijn eigen ogen zelf de goede keuzes hebben kunnen maken. Autonomie is zo gezien een voorwaarde voor beroepseer. Voorts is het van belang dat de standaard ten aanzien van goed werk van andere betrokkenen (zoals leerlingen en de schoolleiding) niet volledig haaks staat op de intrinsieke standaard van de leraar. Als de andere betrokkenen immers een volledig ander beeld van goed werk hebben, zal de leraar zich weinig gewaardeerd voelen voor goed werk. Dat zal zich niet alleen manifesteren bij immateriële waardering, zoals een complimentje, maar ook bij de materiële waardering: het salaris. Omdat er een positief gevoel is kan van zowel de intrinsieke als de extrinsieke component een belangrijke motivatie uitgaan om goed werk te verrichten. De kwaliteit van het onderwijs kan dus gebaat zijn bij de zoektocht naar beroepseer.

Omdat beroepseer ook een sterke sociale component heeft, is ervoor gekozen om niet alleen de leraren zelf te betrekken in het onderzoek. Ouders en leerlingen zijn belangrijke belanghebbenden van het onderwijs; hun waardering zou cruciaal kunnen blijken voor de beroepseer van leraren. Naast ouders en leerlingen hebben wij nog twee groepen betrokken bij het onderzoek. Allereerst de studenten van de lerarenopleiding. Wat voor beeld hebben deze toekomstige leraren van het lerarenberoep en wat maakt het beroep voor hen aantrekkelijk? Het is niet ondenkbaar dat de (veronderstelde) beroepseer van het lerarenberoep hierbij een rol speelt. Ten tweede zijn er ook studenten benaderd die geen leraar willen worden, hoewel dat met hun universitaire opleiding wel goed mogelijk is. Juist bij deze studenten verwachten wij aanwijzingen te vinden voor eventuele tekortkomingen in de beroepseer, en daarmee indirect voor het dreigende tekort aan eerstegraads (dat wil zeggen universitair geschoolde) leraren.

De negentien studenten die deelnamen aan dit onderzoeksproject werden onderverdeeld in vijf groepen met de focus op respectievelijk:

- leraren
- leerlingen
- ouders
- studenten van de lerarenopleiding
- studenten die geen leraar willen worden

De vijf groepen studenten zijn na hun voorstudie naar het begrip beroepseer begonnen met het voeren van oriënterende gesprekken met betrokkenen en experts op hun specifieke onderzoeksterrein. Aan de hand daarvan heeft elke groep een uitgebreide vragenlijst opgesteld die is voorgelegd aan hun specifieke doelgroepen: leraren, leerlingen, ouders, studenten van lerarenopleidingen en studenten die geen leraar willen worden. Omdat uit de verschillende vooronderzoeken bleek dat niet iedereen hetzelfde verstaat onder het begrip beroepseer, is ervoor gekozen hier niet op directe wijze naar te vragen. Beroepseer is gemeten met verschillende 'schalen' van items die zich richten op de *intrinsieke* component, de *extrinsieke* component en *autonomie*. De studenten hebben erg hard gewerkt om een grote dataverzameling tot stand te brengen en met succes, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

Tabel 1   **Aantal respondenten**

Groep	Aantal ingevulde vragenlijsten
1 Leraren	115
2 Leerlingen	554
3 Ouders	264
4 Studenten van de lerarenopleiding	95
5 Studenten die geen leraar willen worden	176

De leraren, leerlingen en ouders zijn benaderd via de 'eigen' school voor voortgezet onderwijs van de studenten. Van de 20 scholen die de studenten benaderd hebben, hebben er 14 hun medewerking verleend. Op deze scholen hebben de studenten in de lerarenkamer de interviews bij leraren afgenomen. De leerlingenvragenlijsten zijn tijdens een les ingevuld. De leerlingen kregen daarbij ook een vragenlijst met retourenveloppe voor hun ouders mee. De studenten van de lerarenopleiding zijn benaderd tijdens colleges van de HBO lerarenopleiding in Leeuwarden (bij de NHL) en bij colleges van de educatieve master aan de Rijksuniversiteit Groningen (RuG). De studenten die geen leraar willen worden zijn na colleges benaderd, of via hun universitaire emailadres.

De vijf verschillende groepen sociologiestudenten hebben naar aanleiding van hun vooronderzoek en de resultaten van het empirische deel elk een eigen rapport geschreven. Voordat wij echter hun belangrijkste bevindingen presenteren vertellen wij eerst nog wat meer over de context van het onderzoek.

Het onderzoek vond plaats in het kader van een project voor derdejaars sociologiestudenten. Projectonderwijs is een belangrijk onderdeel van de studie sociologie in Groningen. Studenten leren hier belangrijke vaardigheden om individueel of in groepsverband wetenschappelijk onderzoek te verrichten. Om dit

leereffect te vergroten is het gebruikelijk dat een extern adviesbureau als (fictieve) opdrachtgever fungeert. In dit project vervulde Twynstra Gudde – en in het bijzonder mevrouw Erna Scholtes – deze rol. Elk jaar wordt in dit project onderzoek gedaan naar belangrijke vraagstukken die spelen in het Nederlandse onderwijs. In de afgelopen jaren gingen die projecten over de beleving van het studiehuis door leerlingen, over het ‘beleidvoerend vermogen van scholen’, over versterking van het management van scholen en over het lerarentekort. Net als bij het lerarentekort spelen in het huidige onderzoek ‘Beroepseer van leraren in het voortgezet onderwijs’ zowel inzichten uit de onderwijssociologie als de arbeidssociologie een rol.

De beschikbare tijd en het feit dat het onderzoek door derdejaars studenten werd uitgevoerd maakte het mogelijk dat de studenten het project van begin tot eind, van het vooronderzoek naar beroepseer tot het schrijven van de rapporten, zoveel mogelijk zelf hebben uitgevoerd. Hierdoor hebben de studenten erg veel geleerd van dit onderzoek. Maar dat leerproces is geenszins de enige opbrengst: het heeft geleid tot vijf interessante rapporten waar zowel wij als begeleiders, als de studenten, erg trots op zijn.

Wij nodigen u dan ook van harte uit om de nu volgende resultaten van de vijf deelonderzoeken te lezen.

Het perspectief van de leraren

Onderzoek begint eerst en vooral met ideeën. Een belangrijk onderliggend idee van dit onderzoek is dat de beroepseer van docenten van invloed kan zijn op de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep – en daarmee op het lerarentekort. Anders gezegd: het lerarentekort in het onderwijs kan mede veroorzaakt worden door een afgenomen beroepseer. Maar is de beroepseer van leraren daadwerkelijk gedaald? We hebben deze vraag voorgelegd aan leraren zelf en aan ouders, als representant van de publieke opinie (de andere onderzoeksgroepen waren te jong om zo ver terug te kijken).

Tabel 2 Veranderingen in de beroepseer van docenten

De afgelopen 25 is...	Leraren		Ouders	
	Afgenomen	Toegenomen	Afgenomen	Toegenomen
... de trots van docenten...	78%	1%	70%	1%
... het imago van het beroep...	94%	1%	85%	0%
... de kwaliteit van onderwijs...	72%	7%	61%	10%
... de kwaliteit van leraren...	54%	7%	46%	8%

De categorie 'gelijk gebleven' is niet vermeld, maar is af te leiden van de andere percentages.

Zoals besproken in de inleiding bestaat beroepseer uit een intrinsieke en een extrinsieke component. In bovenstaande tabel geeft de eerste stelling (de trots) een indicatie van de intrinsieke component, terwijl de tweede stelling (het imago) iets zegt over de extrinsieke component.

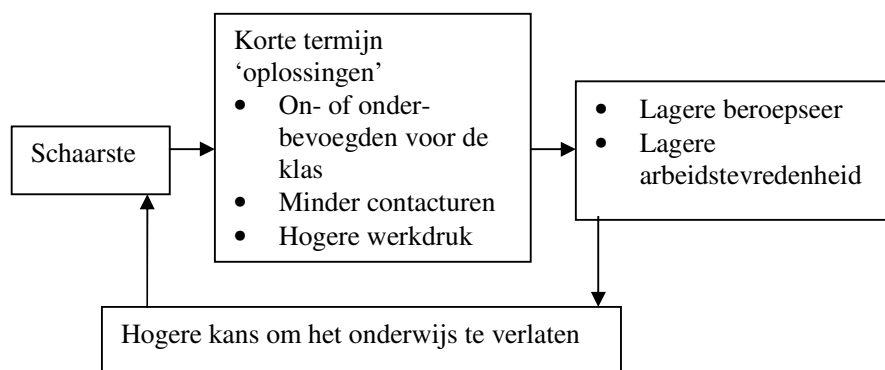
Het beeld dat ontstaat is bepaald niet rooskleurig: 94% van de docenten meent dat het imago verslechterd is, terwijl 78% van mening is dat de trots is afgenomen. Ook de buitenwereld, in dit geval vertegenwoordigd door de ouders, is van mening dat de beroepseer van docenten gedaald is. Alhoewel bij een dergelijke vraagstelling altijd het gevaar bestaat van *rosy retrospection*, oftewel het vroeger-was-alles-beter effect, zijn de percentages dusdanig dat dit niet de hele verklaring kan zijn. Zowel leraren als ouders zijn dus van mening dat de beroepseer van leraren is gedaald. De mening van de ouders weerspiegelt die van leraren, zij het dat de ouders het iets minder negatief zien.

Wat voor negatieve gevolgen kan een lagere beroepseer hebben? Het is niet ondenkbaar dat de door leraren en ouders opgemerkte daling van de onderwijskwaliteit te maken heeft met afgenomen beroepseer. Eervol handelen is voor veel docenten het leveren van goed onderwijs, van kwaliteit dus. Wanneer het niet goed mogelijk is eervol te handelen of beroepseer minder wordt nagestreefd dan voorheen, kan de onderwijskwaliteit hieronder lijden. De verbinding tussen beroepseer en kwaliteit blijkt ook uit het feit dat bijna driekwart van de leraren bij een andere vraag aangeeft dat het zonder beroepseer niet mogelijk is een goede leraar te zijn.

Maar een gebrek aan beroepseer heeft aantoonbaar nog meer negatieve consequenties. Zo blijkt uit ons onderzoek dat leraren die minder beroepseer ervaren ook eerder overwegen het onderwijs te verlaten. Dit verband wordt zowel bij de intrinsieke als de extrinsieke component van beroepseer gevonden. De afgenomen beroepseer kan dus mede bijdragen aan het lerarentekort door een grotere uitstroom

van zittende leraren. Of een afgenomen beroepseer het lerarenberoep ook minder aantrekkelijk maakt voor nieuwe instroom, zullen we later bekijken als we studenten van de lerarenopleiding en andere opleidingen onder de loep nemen.

Ook het feit of een leraar lesgeeft in een vak waarin het lerarentekort groter is, een zogenaamd 'schaarstevak', is van invloed op de beroepseer. Schaarstevakken zijn bijvoorbeeld: Engels, wiskunde en scheikunde. Vacatures zijn hier moeilijk te vervullen omdat er niet voldoende gekwalificeerde kandidaten zijn. Leraren die lesgeven in schaarstevakken ervaren volgens ons onderzoek significant minder beroepseer dan hun collegae. Hiervoor zijn verschillende verklaringen mogelijk. Zo is het waarschijnlijk dat er bij schaarstevakken vaker onbevoegde of onderbevoegde mensen voor de klas worden gezet. Hiermee wordt impliciet het signaal gegeven dat iedereen het vak in kwestie kan doceren, hetgeen de eer natuurlijk niet ten goede komt. Anderzijds is het mogelijk dat de werkdruk bij deze vakken met grotere tekorten hoger is. Wanneer de werkdruk te hoog is, kan de leraar daardoor moeilijker een hoge kwaliteit van onderwijs handhaven. En dit terwijl het leveren van kwalitatief hoogstaand werk een belangrijke bron van eer kan zijn. De dynamiek van de schaarstevakken legt een gevaarlijke vicieuze cirkel bloot:

Een andere factor die van invloed is op de beroepseer is geslacht. Zo ervaren vrouwen gemiddeld een hogere beroepseer dan mannen. Bovendien zijn ze volgens ons onderzoek ook meer tevreden over hun werk. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat vrouwen vaker in deeltijd werken en een lagere werkdruk ervaren. Het kan ook zijn dat vrouwen vaker kunnen 'kiezen' voor werk, waardoor werk voor hen een andere betekenis heeft dan voor mannen.

Autonomie is in dit onderzoek gedefinieerd als een voorwaarde voor beroepseer. Om naar eigen eer en geweten te handelen heeft een leraar een bepaalde vrijheid van handelen nodig. Ondanks deze vooronderstelling is er geen direct verband gevonden tussen autonomie en beroepseer. Autonomie heeft wel een positieve invloed op de arbeidstevredenheid. Dit mag geen verrassing heten, professionals hechten aan autonomie.

De afgenomen beroepseer lijkt tot verschillende problemen te leiden. Maar waardoor wordt de daling van de beroepseer veroorzaakt? Een eerste antwoord op deze vraag richt zich op de beeldvorming. Leraren hebben het gevoel dat hun beroep ondergewaardeerd wordt. Zo denken zij dat de bevolking hen beduidend lager op de beroepsprestigeladder plaatst dan daadwerkelijk het geval is (dit wordt in meer detail besproken in 'Het perspectief van de ouders', p. 11). De plaats die leraren zichzelf

geven op de beroepsprestigeladder wordt beïnvloed door de waardering die zij van hun sociale omgeving ontvangen, zowel van hun collegae als van het management. Hoe meer zij zich door deze mensen gesteund voelen, des te hoger zien zij de plaats van hun beroep. Er is ook nagegaan hoe belangrijk leraren de waardering van de verschillende betrokkenen vinden en in welke mate zij deze waardering ontvangen. Dit is uiteengezet in onderstaande tabel.

Tabel 3 Waardering voor leraren

Waardering van:	% Leraren dat waardering belangrijk vindt	% Leraren dat waardering daadwerkelijk krijgt
Leerlingen	96,5	87,7
Vak/sectiegenoten	96,3	91,1
Management/schoolleiding	93,8	58,8
Leraren van andere vakken	78,7	70,2
Overheid	69,7	10,0
Media	55,5	10,0

Het is niet verrassend dat leraren de waardering van leerlingen het belangrijkste vinden, leerlingen vormen immers het doel van hun werk. Voorts blijkt de waardering van het management en van hun vaksectiegenoten van belang, terwijl de waardering van andere collegae een stuk minder belangrijk wordt gevonden. Opvallend is vooral de grote discrepantie tussen het belang van waardering van het management (93.8%) en het percentage leraren dat deze waardering daadwerkelijk ervaart (58.8%). Het belang van waardering van het management wordt nog verder onderstreept naar aanleiding van de antwoorden op de vraag: 'Waar zou u een slapeloze nacht van kunnen hebben?'. Zich niet gesteund voelen door het management scoort hier het hoogste met 85%. Andere genoemde bedreigingen van de nachtrust zijn: werkdruk (79%), slechte lesevaluatie van leerlingen (75%) en ordeproblemen (60%). Terugkerend naar tabel 3, lijkt er meer behoefte aan waardering van het management dan er op dit moment is.

Het is bovendien opvallend dat leraren aangeven nauwelijks waardering van de overheid en de media te ontvangen. Een meerderheid van 60% ziet de media dan ook als een bedreiging van het onderwijs.

De mogelijke daling van beroepseer kan verder verklaard worden door een verschuiving van taken. Met de schaalvergroting in het onderwijs moest er meer gecoördineerd worden, wat wil zeggen: er moest meer vergaderd worden. Nu blijkt dat 65% van de leraren vindt dat er teveel vergaderd wordt, terwijl 74% van de leraren aangeeft dat zij weinig tot geen eer ontlenen aan vergadertaken. Verreweg de meeste eer ontlenen zij aan lesgeven (65%). Het uitvoeren van mentortaken is voor 36% van de leraren eervol. Vrouwen ontlenen hier meer eer aan dan mannen.

In de bovenstaande presentatie van de resultaten tekent zich een aantal knelpunten in het onderwijs af, zoals een taakverschuiving en een relatief lage ervaren waardering door het management. Wij hebben de leraren gevraagd wat op dit moment goede ideeën zouden zijn om het onderwijs te verbeteren. In tabel 4 staat een rij goede ideeën met de bijbehorende percentages instemming met elk idee.

Tabel 4   **Ideeën om onderwijs te verbeteren**

Mogelijke onderwijsverbetering	% 'Een goed idee'
Regelmatige bijscholing voor leraren	96,5
Schoolgrootte verkleinen	95,7
Leraren meer invloed op onderwijsbeleid van de school	95,0
Minder managers	92,1
Geen ongekwalificeerde leraren voor de klas	86,0
Alleen eerstegraads leraren op vwo	80,7
Meer nadruk op kennisniveau leraar dan op lesmethode	80,4
Meer gebruik maken van IT in onderwijs	70,2
Leerlingen minder met zelfredzaamheid bezig zijn	62,2
Alle examens centraal samenstellen	35,1

Tot slot hebben we gekeken of een hogere beloning de beroepseer zal verhogen. Er is geen verband gevonden tussen salaris en beroepseer. Het lijkt dus niet waarschijnlijk dat een salarisverhoging de beroepseer van leraren (volledig) kan herstellen. In lijn met het advies van Rinnooy Kan vinden leraren dat het salaris vooral op het opleidingsniveau gebaseerd moet zijn, 89% is het hier enigszins tot volledig mee eens. Verder wordt de bereidheid tot bijscholing en het werk op 'moeilijke scholen' (in 'prachtwijken' bijvoorbeeld) gezien als een goede reden voor een hogere beloning.

Het perspectief van de leerlingen

De leerling is het middelpunt van het onderwijs. In bedrijfskundige termen is de leerling zowel grondstof, (co)producent en eindproduct van het onderwijs. Het succes van een leraar wordt in belangrijke mate bepaald door de medewerking van de leerlingen. Leerlingen zijn eerder geneigd mee te werken als ze de leraar goed vinden. Maar wat is volgens leerlingen een goede leraar? We hebben deze vraag ook aan ouders en aan leraren zelf gesteld, en al hun antwoorden staan in tabel 5.

Tabel 5   **Goede leraar**

Een goede leraar is...	Leerlingen	Ouders	Docenten
Eerst en vooral een goed didacticus	3,8	3,4	3,2
Deskundig op vakgebied	3,6	3,5	3,8
Is oprecht geïnteresseerd in leerlingen	3,4	3,8	3,8
Behandelt leerlingen als zijn of haar gelijken	3,2	2	2,3
Kan goed omgaan met ouders	3,1	3,3	3,4
Kleedt zich netjes en verzorgd	3	3,3	3,4
Staat ver boven de stof	2,9	2,7	3,5
Actieve deelnemer aan culturele leven	2,8	2,8	2,9
Is aan de universiteit opgeleid	2,7	2	2,4
Maakt vooral goede burgers	2,6	2,8	2,9
Stelt hoge eisen aan leerlingen	2,6	3	3,3
Laat leerlingen vrij in het maken van huiswerk	2,5	1,7	1,8
Houdt zich strak aan de lesmethode	2,3	2,2	1,8
Mag met de voornaam worden aangesproken	2,3	2,2	1,9
Is bij voorkeur gepromoveerd	2,3	1,6	1,4
2,5 en hoger: gemiddeld mee eens	Lager dan 2,5: gemiddeld mee oneens		
Hoogst mogelijke waarde: 4	Laagst mogelijke waarde: 4		

Volgens de leerlingen zijn de *didactische eigenschappen* het belangrijkste voor een goede leraar, belangrijker nog dan vakinhoudelijke, pedagogische, inter-persoonlijke en organisatorische eigenschappen. Binnen de didactiek is goed uitleggen het belangrijkste kenmerk van een goede leraar. In aanvulling op de eigenschappen in tabel 5 zijn de leerlingen nog vijftien andere eigenschappen voorgelegd. Hieruit bleek dat ook humor en het creëren van een prettige sfeer in de klas belangrijke eigenschappen zijn van de goede leraar. Andere eigenschappen die erg worden gewaardeerd zijn betrokkenheid, behulpzaamheid en geduld. Verder noemen leerlingen vaak orde, aardig zijn, enthousiasme, uitstraling en sociale vaardigheden als essentieel voor een goede docent.

Leerlingen op de middelbare school vinden het minder belangrijk dat een leraar universitair is opgeleid en/of gepromoveerd. Ook de omgang met ouders, kledingvoorschriften en een gelijke gezagsverhouding tussen leraar en leerlingen worden niet zo belangrijk gevonden. Leerlingen geven bovendien lage scores aan eigenschappen als: 'Maakt vooral goede burgers van leerlingen', 'Mag door leerlingen met de voornaam worden aangesproken', 'Verbiedt vaak dingen' en 'Houdt zich strak aan de lesmethode'.

Het geschetste beeld van de eigenschappen van de goede leraar toont het belang dat leerlingen aan bepaalde eigenschappen hechten. Er is hen ter vergelijking

ook gevraagd in hoeverre hun docenten over deze eigenschappen beschikken. Gebruikmakend van een handig systeem van toewijzing heeft elke leerling de lijst met eigenschappen voor een specifieke, maar willekeurig gekozen, leraar ingevuld. Hierdoor is een gebalanceerd beeld ontstaan, gebaseerd op de eigenschappen van minstens 150 leraren.

Tabel 6 *Verskil tussen ideale en werkelijke docent*

Dimensie	Werkelijk	Ideaal	Verskil
Didactiek	2,86	3,65	-0,79
Inter-persoonlijk	2,75	3,27	-0,52
Houding/Uitstraling	2,91	3,32	-0,41
Vakinhoudelijk	3,03	3,20	-0,17
Pedagogiek	2,36	2,37	-0,01
Organisatie	2,71	2,57	0,14

De dimensies zijn gebaseerd op schalen die gevormd zijn van de 15 eigenschappen uit tabel 5 en nog 15 andere eigenschappen.

Opvallend is dat het verschil tussen de gewenste didactische vaardigheden en de werkelijke didactische vaardigheden erg groot is. De leraar lijkt op het punt van didactiek dus niet aan de eisen te voldoen. Ook op de dimensies van inter-persoonlijke en vakinhoudelijke vaardigheden en houding/uitstraling komt de leerkracht tekort ten opzichte van het ideaalbeeld dat de leerlingen geschetst hebben. De eisen aan de pedagogische vaardigheden van een leerkracht komen daarentegen precies overeen met de werkelijke pedagogische kwaliteiten van de leraar. Tot slot zijn de eisen aan organisatorische kwaliteiten van de leraar lager dan de werkelijke kwaliteiten.

Er is in de beoordeling een verschil tussen jongens en meisjes en ook tussen leerlingen van verschillende niveaus en profielen. Meisjes stellen bijvoorbeeld gemiddeld hogere eisen aan een goede docent dan jongens. Ze schatten het beroepsprestige van de leraar ook hoger in dan jongens.

Leerlingen geven het lerarenkorps gemiddeld een 6,6 als rapportcijfer. Gymnasiasten geven het lerarenkorps een hoger rapportcijfer dan leerlingen van havo en atheneum. Wellicht is de kwaliteit van leraren op gymnasia hoger door het grotere aandeel eerstegraads (oftewel universitair opgeleide) leerkrachten. Leerlingen met het profiel cultuur & maatschappij stellen hogere eisen aan een goede docent dan leerlingen met andere profielen. Dit komt waarschijnlijk door de oververtegenwoordiging van meisjes in dit profiel, die zoals we zagen hogere eisen stellen.

Er zijn maar weinig leerlingen die zelf leraar willen worden. Als een leerling wèl leraar wil worden geldt dit vaak voor een functie op de basisschool of wanneer een andere carrière er niet in blijkt te zitten.

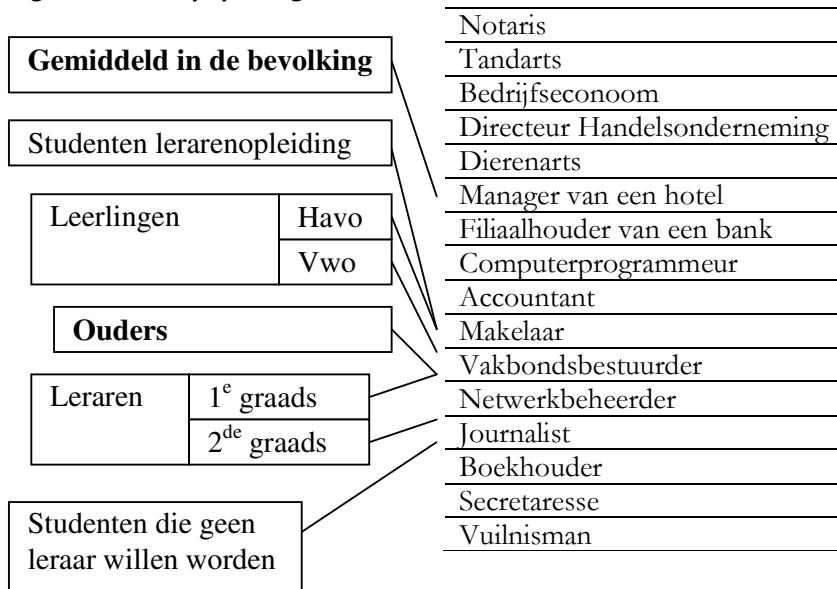
Over het algemeen vinden leerlingen zowel het salaris als het aanzien van het lerarenberoep laag. Ze vinden de kinderen (zichzelf dus) vervelend, en het werk eentonig, zwaar en saai. Bovendien vinden de leerlingen dat je als leraar veel kritiek en weinig respect krijgt, geen goede voedingsbodem dus voor beroepseer. Veel leerlingen geven ook aan het geduld niet te kunnen opbrengen voor het leraarschap.

Positieve kanten aan het lerarenberoep vinden de leerlingen: met kinderen omgaan, kennis delen en mensen wat leren. Tevens worden de (lengte van de) schoolvakanties vaak genoemd en ook de sociale aspecten van het werk worden positief gewaardeerd. Een enkeling geeft aan het beter te willen doen dan de leraren die ze zelf hebben (gehad).

Het perspectief van de ouders

Ouders willen het allerbeste voor hun kind. De school, ofwel de leraren, zullen hieraan in belangrijke mate moeten bijdragen. Zij zorgen ervoor dat de kinderen kennis en vaardigheden worden bijgebracht waarmee zij worden klaargestoomd voor een vervolgstudie en de maatschappij. Het mag daarom geen verrassing zijn dat ouders het beroep van leraar als een van de belangrijkste

Figuur 1: Beroepsprestigeladder

beroepen klassificeren. Ruim 80% van hen is het eens met de stelling dat het beroep van leraar een van de belangrijkste beroepen is die er zijn.

Figuur 1 bevat een (deel van een) *beroepsprestigeladder*. We stelden al onze respondenten de vraag: 'Waar denkt u dat men het docentenberoep plaatst?' In eerder onderzoek van Groenewegen en andere onderzoekers kwam de leraar uit tussen de dierenarts en de manager van een hotel. In ons onderzoek denken de verschillende groepen respondenten dat de leraar gemiddeld een stuk lager staat. Dit kan te maken hebben met het feit dat in ons onderzoek een iets andere methode is gebruikt dan door Groenewegen et al. Zij legden hun respondenten kaartjes voor met daarop beroepen die ze hoger of lager dienden te plaatsen dan een aantal andere beroepen. In ons onderzoek is gevraagd het aanzien van het beroep van leraar tussen de beroepen van figuur 1 te plaatsen. Een ander verschil is dat de beroepsprestigeladder van Groenewegen meer dan 100 beroepen telt; in ons onderzoek is daar een selectie van 16 beroepen uit gebruikt. Dit laat onverlet dat verschillen tussen de onderzochte groepen interessant zijn. Zo denken leraren dat hun beroep lager op de ladder staat dan ouders, leerlingen en studenten van de lerarenopleiding denken. Alleen de studenten die geen leraar willen worden denken dat het beroep van leraar nog net iets lager staat.

In tabel 7 is weergegeven wat in de ogen van ouders de belangrijkste doelen van leraren zijn. Uit de tabel blijkt dat ouders over het algemeen alle hen voorgelegde doelen van leraren belangrijk vinden.

Tabel 7   **Belangrijke doelen van leraren volgens ouders**

Doelen	Gemiddelde score*	% dat dit doel erg belangrijk vindt
Dat leerlingen met plezier naar school gaan	3,72	74%
Dat leerlingen het vak beheersen	3,62	63%
Dat leerlingen slagen voor het eindexamen	3,59	62%
Dat de school goed functioneert	3,58	68%
Dat leerlingen succesvol zijn bij hun vervolgopleiding	3,55	60%
Dat leerlingen goede mensen/ burgers worden	3,40	49%
Dat leerlingen overgaan	3,26	36%
Dat leerlingen later een goede baan krijgen	3,24	38%

* Deze gemiddelde score is wederom gebaseerd op de vier antwoordcategorieën: volledig mee oneens (waarde 1), enigszins mee oneens (2), enigszins mee eens (3), volledig mee eens (4). De minimale score is dus 1, terwijl de maximale score 4 is. Een score van 2,5 kan als gemiddeld neutraal worden gezien.

Opvallend is dat vooral het met plezier naar school gaan zo hoog scoort. Mogelijk zien de ouders het met plezier naar school gaan als een voorwaarde om de andere doelen te realiseren. Als een kind zonder enig plezier naar school gaat bestaat immers het risico dat dit kind de school niet afmaakt. Een keerzijde van het grote belang dat ouders hieraan hechten kan evenwel zijn dat het onderwijs vooral leuk moet zijn, terwijl goed onderwijs niet altijd leuk is.

In tabel 5 (in Het perspectief van de leerlingen, zie p. 8) is al aangegeven wat de ouders belangrijke eigenschappen van een goede leraar vinden: oprecht geïnteresseerd in leerlingen, deskundig op het vakgebied, en eerst en vooral een goed didacticus. Uit de antwoorden op 'een goede leraar...' blijkt ook dat ouders in zekere zin pleiten voor een grotere (gezags)afstand tussen de leraar en de leerlingen. Zo vinden zij *niet* dat leraren leerlingen als gelijken moeten behandelen, en vindt een meerderheid van hen ook niet dat de leerling de leraar met de voornaam mag aanspreken. Daarnaast mogen leraren wat hen betreft hoge eisen stellen aan de leerling. Ouders vinden dan ook absoluut niet dat leerlingen zelf mogen bepalen of ze hun huiswerk doen of niet.

Gevraagd naar een aantal ontwikkelingen in het onderwijs vindt een flinke meerderheid van de ouders dat de trots van de leraren, de kwaliteit van het onderwijs en het imago van het onderwijs de afgelopen 25 jaar zijn afgenomen (we zagen dat al op p. 4). Over de kwaliteit van leraren wordt milder geoordeeld, maar toch vindt nog altijd bijna de helft van de ouders dat ook de kwaliteit van de leerkrachten is afgenomen. Opvallend is echter dat ouders negatiever denken over leraren en het onderwijs in het algemeen dan over de leraren van hun eigen kind. Dit is een fenomeen dat we vaker in onderzoek tegenkomen.

Ouders vinden wel dat er meer controle moet komen op het werk van de docent. Misschien ook omdat ouders aangeven zelf de leraar niet goed te kunnen beoordelen. Volgens hen kunnen alleen de leerlingen deze rol goed vervullen, veel beter dan ouders of andere leraren. Tenslotte denkt een meerderheid van de ouders dat leerlingen geen respect meer hebben voor de leraar, maar dat zij als ouders de leraar hierin wel willen bijstaan.

Ouders zijn niet erg uitgesproken over hun eigen relatie met de leraar. Veel stellingen daaromtrent worden niet eenduidig beantwoord. Waar ouders het wel hartgrondig over eens zijn is bijvoorbeeld: 'Als mijn kind respectloos praat over een leraar, corrigeer ik hem/haar'. Bovendien is een ruime meerderheid van de ouders het *oneens* met de stelling 'Ik heb weinig respect voor de leraren van mijn kind'. Ook blijkt dat de meeste ouders bewondering voor de leraar hebben. Er is dus waardering en deze wordt volgens de ouders over het algemeen ook uitgesproken. Dit lijkt een positieve impuls te zijn voor de beroepseer van de docent.

Ouders zoeken niet snel contact met de school en hebben over het algemeen ook geen behoefte aan (veel) meer contact. Het contact dat er is, stemt veelal tot tevredenheid. De meeste ouders geven aan dat zij alleen bij problemen van het kind contact opnemen met de school. Ze hebben het gevoel dat leraren bereid zijn om met de ouders over eventuele problemen van het kind te praten en dat deze serieus genomen worden door de school. De contactmomenten met de school lopen hoofdzakelijk via de mentor van de leerling.

Ouders vinden het belangrijk dat zij betrokken worden bij belangrijke beslissingen over hun kind. Bovendien denken zij dat door acties van ouders dingen kunnen veranderen op school en dat de betrokkenheid van ouders dan ook een aanwinst is voor de school. Bij latere vragen blijkt echter dat ouders wel invloed willen uitoefenen maar daartoe weinig mogelijkheden zien.

Bij de schoolkeuze van hun kind spreken ouders een aantal voorkeuren uit. Als essentieel worden vaak genoemd: de grootte van de school (niet te groot), de sociale sfeer en de persoonlijke benadering van het kind. Verder worden de extra's genoemd die de school naast het reguliere programma biedt, zoals cultuuronderwijs, ruimte voor muziek en andere ontplooiing van het kind. Opvallend is dat er minder wordt verwezen naar de kwaliteit van het onderwijs. Misschien is dit te verklaren omdat deze kwaliteit voor de ouders lastig te beoordelen is. Dit correspondeert met het feit dat ouders aangeven dat het voor hen moeilijk is de kwaliteit van docenten te beoordelen.

De stem van het kind heeft vaak de doorslag gegeven om voor een bepaalde school te kiezen. Ook de afstand tot de school en de sfeer, grootte en kwaliteit van de school hebben vaak meegewogen in de beslissing om voor een school te kiezen. De ouders zijn tot slot met een lichte meerderheid trots op de school van hun kind. Van degenen die niet trots zijn, is bijna de helft wèl tevreden met de school.

Het perspectief van studenten van de lerarenopleiding

Studenten van de lerarenopleiding vormen in belangrijke mate de toekomst van het onderwijs. Juist met het oog op het in de toekomst dreigende lerarentekort is het van belang na te gaan wat deze studenten ertoe bewogen heeft voor de lerarenopleiding te kiezen. Maar dat is niet het hele verhaal. In dit deelonderzoek bleek namelijk dat een aanzienlijk deel (41%) van deze studenten nog niet weet of ze daadwerkelijk in het onderwijs willen werken. De houding van deze studenten wordt afgezet tegen die van de studenten die wél van plan zijn voor de klas te gaan staan. Ook wordt een vergelijking gemaakt met de studenten van andere opleidingen, die in het volgende deel uitgebreid aan de orde komen.

We hebben de studenten van de lerarenopleiding om te beginnen gevraagd welke woorden zij associëren met *beroepseer*.

Tabel 11   ***Beroepseer top 7***

Eigenschap	Aantal studenten die dit noemt
Respect	23
Trots	18
Status	16
Waardering	16
Vakkennis	16
Salaris	14
Aanzien	13

In deze kenmerken zijn de twee dimensies van beroepseer terug te zien: intrinsieke beroepseer en extrinsieke beroepseer. Intrinsieke beroepseer is de noemer voor bijvoorbeeld trots, maatschappelijke relevantie, contact met leerlingen en voldoening. Respect en waardering zijn immateriële vormen van extrinsieke beroepseer; een materiële vorm is bijvoorbeeld salaris.

De studenten die na hun opleiding van plan zijn in het onderwijs te gaan werken hechten de grootste waarde aan de intrinsieke kenmerken van beroepseer. Voorts is het respect dat men als leraar verwacht te ontvangen van belang: hoe meer men verwacht te ontvangen, des te waarschijnlijker de keuze om na de opleiding ook daadwerkelijk voor de klas te gaan staan. Andere belangrijke aspecten bij deze keuze zijn: het leveren van een maatschappelijke bijdrage, leuk contact met collegae en het gevarieerde takenpakket. Studenten aan de lerarenopleiding schatten de sociaal-economische status van het lerarenberoep hoger in dan studenten van andere opleidingen. Bovendien is de verwachte arbeidssatisfactie van het lerarenberoep hoger voor studenten van de lerarenopleiding.

Studenten die leraar willen worden zijn in het lesgeven vooral gericht op het geven van een goed maatschappelijk voorbeeld en het tot goede burgers vormen van leerlingen. Dit contrasteert met studenten die geen leraar willen worden; terwijl deze juist meer aandacht zouden willen geven aan kennisoverdracht, willen studenten aan de lerarenopleiding meer prioriteit geven aan inter-persoonlijke aspecten.

De sociale omgeving heeft zoals bekend invloed op de studiekeuze. Ouders (71,3%) worden het meest genoemd als positieve invloed bij de keuze voor het onderwijs. Ook vrienden (45,7%), oud-leraren (41,8%) en andere familie (39,1%) worden vaak genoemd. De decaan of studieadviseur, klasgenoten en de media blijken van minder groot belang. De invloed van media wordt ook als het minst positief (2,88) ervaren, de invloed van oud-leraren als het meest positief (3,58). Dit onderstreept de belangrijke rol die leraren kunnen spelen om hun passie voor het onderwijs door te geven aan hun leerlingen: een potentiële nieuwe generatie leraren.

Tabel 12 Invloed op studiekeuze

Invloed op studiekeuze?	% Ja	Positief of negatief*
Ouders	71,3	3,44
Vrienden	45,7	3,16
Oud-leraren	41,8	3,58
Andere familie	39,1	3,17
Decaan/studieadviseur	24,7	3,48
Media	18,6	2,88
Klasgenoten	14,8	3,08

*Lager dan 2,5: gemiddeld negatief; hoger dan 2,5: gemiddeld positief.

Studenten van de lerarenopleiding denken dat leraren een hoger beroepsprestige hebben dan studenten van andere opleidingen (zie figuur 1 op p. 11). Bovendien hebben zij een positiever beeld van het lerarenberoep dan studenten die niet aan de lerarenopleiding studeren. Studenten die de leraar een hoger beroepsprestige toekennen zullen met een grotere waarschijnlijkheid voor het onderwijs kiezen. Dit verband geldt hoofdzakelijk voor mannen. Het feit dat mannen meer waarde hechten aan beroepsprestige (onderdeel van de extrinsieke component van beroepseer) blijkt ook uit de andere deelonderzoeken. Bij de keuze voor de lerarenopleiding kan er zowel een selectie- als een causaal effect werken. Het selectie-effect houdt in dat mensen die meer prestige toekennen aan het lerarenberoep ook eerder voor de lerarenopleiding kiezen. Het causale effect bestaat eruit dat mensen *doordat* ze de lerarenopleiding volgen meer prestige aan het lerarenberoep gaan toekennen.

Elke aankomende student heeft uitgebreide ervaring met het onderwijs, men heeft immers al minstens 10 jaar op school gezeten. Het blijkt dat studenten van de lerarenopleiding een negatiever beeld van hun middelbare schooltijd hebben dan studenten van andere opleidingen. Een belangrijke verklaring hiervoor is dat studenten aan de lerarenopleiding voortdurend worden geconfronteerd met de standaarden en de eisen voor goed onderwijs. Zij ontwikkelen aldus een kritische blik voor wat er niet goed gaat, en beoordelen in dat licht ook hun eigen middelbare schooltijd.

Een tweede verklaring schuilt in het zogeheten *self-reference effect*. Mensen herinneren zich dingen beter als deze van belang zijn voor hun huidige of toekomstige situatie. Voor studenten aan de lerarenopleiding is dit dus bijvoorbeeld hun middelbare schooltijd. De andere studenten herinneren zich deze tijd minder goed. En daarmee is de kans groter dat zij zich deze tijd wat rooskleuriger voorstellen dan deze daadwerkelijk was. Dit is een vorm van het eerdergenoemde *rosy retrospection* (zoals besproken in Het perspectief van de leraren, zie p. 4).

Het perspectief van de studenten van andere opleidingen

Na het bachelor-examen kunnen studenten kiezen uit een aantal verschillende masterprogramma's, waaronder de master die opleidt tot eerstegraads docent. Studenten die na hun bachelorexamen niet gekozen hebben voor een educatieve master, zullen in principe hun carrière niet vervolgen in het onderwijs. Zij staan op dit keuzemoment positiever ten opzichte van andere masterprogramma's. Waarom hebben zij gekozen voor een toekomst anders dan het onderwijs?

Uit de antwoorden op de vraag: 'Wat zijn je overwegingen om geen docent te worden?', komt naar voren dat vooral extrinsieke overwegingen hier een rol spelen. De meest genoemde zijn 'een laag salaris' en 'geen carrièremogelijkheden'. Een niet goed als extrinsiek te duiden bevinding is dat veel studenten aangeven niet geschikt te zijn om voor de klas te staan. Verder wil een groot aantal studenten liever niet met jongeren werken.

Hoewel de ondervraagde studenten niet voor de lerarenopleiding hebben gekozen, is hen toch gevraagd wat voor hen overwegingen zouden zijn om hier eventueel wèl voor te kiezen. Hier blijken juist intrinsieke overwegingen de overhand te hebben. Kennis overdragen en – voor een kleinere groep - het werken met jongeren zijn de belangrijkste pijlers van deze intrinsieke overwegingen. Extrinsieke overwegingen worden hier veel minder genoemd.

We hebben de studenten ook gevraagd wat nu de doorslag heeft gegeven bij de beroepskeuze, en ook hier overheersen intrinsieke overwegingen. Gevraagd naar de doorslaggevende overwegingen voor de masterkeuze wordt dit beeld nog scherper. 'Interesse' en 'leuk' zijn de meest genoemde redenen voor de master van hun keuze. Een aantal studenten geeft aan de educatieve master te lang en niet diepgaand te vinden. Bovendien vinden ze - naast het al genoemde gebrek aan carrièremogelijkheden en het lage salaris - het werk saai en zonder uitdaging.

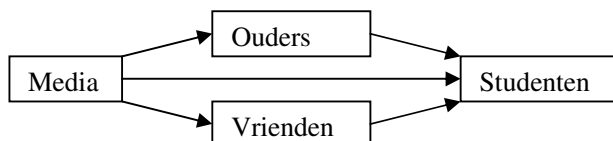
Al met al rijst het beeld dat een positieve keuze om docent te worden vooral *intrinsiek* gemotiveerd is, terwijl een negatieve keuze, dus om geen docent te worden, vooral *extrinsiek* gemotiveerd is. Deze bevinding is in overeenstemming met de klassieke motivatietheorie van Herzberg die stelt tevredenheid wordt veroorzaakt door *andere* factoren (satisfiers) dan ontevredenheid (dissatisfiers).

Bij hun eigen studiekeuze zijn studenten uitermate intrinsiek gemotiveerd. Ze laten zich bij hun studiekeuze leiden door de leuke en interessante kenmerken van een studie. Slechts een handvol studenten geeft aan dat de gekozen studie goed aansluit bij het toekomstige gewenste beroep. Het lijkt er dus op dat de beroepskeuze pas ná de keuze voor de master wordt gemaakt. Een educatieve master verkleint de keuzemogelijkheden voor een beroep enorm, dus dat zou kunnen verklaren waarom deze master niet erg populair is onder studenten. Bovendien geven de studenten aan dat de voorlichting over deze master nog al eens te wensen overlaat.

De beeldvorming lijkt ook een rol te spelen bij de master- en beroepskeuze. Het beeld van het lerarenberoep is voor de studenten duidelijk, denken zij, terwijl het beeld van andere beroepen veel minder scherp is. Dit beeld wordt gevormd door

vakken op de eigen opleiding, stage, vrienden en kennissen en door werkervaring. Het beeld van het lerarenberoep wordt echter op een meer directe en zichtbare manier gevormd. Vooral oud-docenten en eigen ervaringen op de middelbare school hebben invloed, gevolgd door ouders, vrienden/kennissen en de media. Een duidelijk beeld lijkt hier dus negatief te werken.

Studenten die niet voor het lerarenberoep kiezen zeggen redelijk veel geleerd te hebben en een redelijk leuke tijd gehad te hebben op de middelbare school. De invloed van de middelbare schooltijd op het beeld van een baan in het onderwijs blijkt gemiddeld redelijk neutraal. De invloed van ouders, vrienden en oud-docenten is gematigd positief. Berichten in de media hebben echter een ronduit negatief effect op de beeldvorming van de studenten. Dit negatieve geluid kan ook indirect, via de sociale omgeving, weerklinken. Het is niet meer dan logisch dat de invloed van de media op de studenten vergelijkbaar is met de invloed die de media op de sociale omgeving uitoefenen. Hierdoor zal ook de sociale omgeving een minder positief beeld van het onderwijs krijgen, hetgeen weer wordt doorgegeven aan de studenten:

De studenten vinden niet dat een leraar per se universitair geschoold dan wel gepromoveerd moet zijn. Een universitaire opleiding en het lerarenberoep vallen wat hen betreft dus niet zo zeer samen. Dit lijkt ook invloed te hebben op hun eigen masterkeuze; ze vinden de keuze voor het onderwijs geen logische keuze meer omdat ze deze niet associëren met hun eigen behaalde onderwijsniveau.

De leraar wordt door deze studenten op de elfde plaats van de beroepsprestigeladder gedacht, tussen de makelaar en de vakbondsbestuurder. Het eigen toekomstige beroep plaatsen de studenten op de zevende plaats, dat is opmerkelijk genoeg de feitelijke plaats van het lerarenberoep in de officiële beroepsprestigeladder (zie figuur 1, p. 11). Hierin bestaat wel verschil tussen studenten van verschillende opleidingen. Gammastudenten zetten hun toekomstig beroep systematisch hoger op de ladder dan alfa- en bètastudenten.

Er is aan de studenten een lijst met dertig beroepsaspecten voorgelegd. In tabel 13 (p. 18) staan de aspecten die de studenten het *belangrijkst* en het *minst belangrijk* vinden in hun toekomstige beroep. Opvallend is dat de belangrijkste aspecten vooral intrinsieke overwegingen zijn en de minst belangrijke aspecten overwegend extrinsieke.

Vervolgens is aan de studenten gevraagd in hoeverre ze denken dat de voorgelegde beroepsaspecten onderdeel zijn van het lerarenberoep. De studenten vinden dat 'veel vakantie' het meest kenmerkend is voor het lerarenberoep. Dit is tevens het voor de studenten minst belangrijke aspect van het toekomstige eigen beroep.

Tabel 13 *Belangrijkste en minst belangrijke beroepsaspecten*

Aspect in toekomstig beroep	Gem. score
<i>Hoogste belang</i>	
Voldoening uit het werk kunnen halen	3,83
Capaciteiten verder kunnen ontwikkelen	3,68
Een positieve sfeer onder collega's ervaren	3,64
Inhoudelijke uitdaging	3,56
Het gevoel hebben iets zinvols te doen	3,53
<i>Laagste belang</i>	
Een beroep met een mooie historie hebben	1,62
Een beroep met aanzien	2,26
Gezien worden als groepslid met een sterke beroepsgroep	2,26
Een avontuurlijk beroep hebben	2,28
Veel vakantie	2,29

De laagste score is 1 (geen belang), de hoogste score is 4 (zeer groot belang).

Andere kenmerken van het lerarenberoep die hoog scoren: een bijdrage leveren aan de maatschappij, goede combinatie met gezinsleven, het gevoel hebben iets zinvols te doen en de mogelijkheid om parttime te werken. Wat absoluut *niet* wordt geassocieerd met werken als leraar zijn: vernieuwend werk, goede carrièremogelijkheden, de mogelijkheid om thuis te werken, een hoog salaris en reizen maken voor werkdoeleinden.

Het lerarenberoep mist volgens de studenten vooral inhoudelijke uitdaging, de mogelijkheid om capaciteiten te ontwikkelen, afwisseling en goede carrièremogelijkheden. Dit zijn aspecten die hoog worden gewaardeerd in de gewenste toekomstige baan, maar die in hun ogen juist afwezig zijn in het onderwijs.

Tabel 14 *Discrepantie tussen belang van beroepsaspecten en aanwezigheid van die aspecten in het lerarenberoep*

	Aanwezigheid	Belang	Discrepantie
Mijn capaciteiten verder kunnen ontwikkelen	2,14	3,68	-1,54
Inhoudelijke uitdaging	2,05	3,56	-1,52
Goede carrièremogelijkheden	1,62	3,05	-1,43
Veel afwisseling	2,12	3,12	-1,00
Voldoening uit het werk kunnen halen	2,88	3,83	-0,95
Elke dag weer op kunnen gaan in het werk	2,47	3,40	-0,93
Kunnen uitblinken in eigen werkzaamheden	2,36	3,21	-0,85
Trots zijn op het werk	2,82	3,44	-0,62
Het gevoel hebben iets zinvols te doen	3,35	3,53	-0,18
Baanzekerheid	3,19	3,14	0,05
Goede combinatie mogelijk met gezinsleven	3,44	3,34	0,10
Een bijdrage leveren aan de maatschappij	3,58	3,10	0,48
Veel vakantie	3,67	2,29	1,38

Een negatieve discrepantie betekent dat de studenten dit aspect belangrijk vinden, maar het niet genoeg terugzien in het lerarenberoep.

Tabel 14 (p. 18) schetst de discrepanties die er bestaan tussen de aanwezigheid van beroepskenmerken en het belang dat studenten aan deze kenmerken hechten bij de keuze van een baan. Uit de tabel wordt eens te meer duidelijk dat het onderwijs in de ogen van de studenten groeimogelijkheden ontbeert – zowel persoonlijk als professioneel.

Wat in tabel 14 in de eerste plaats opvalt is de rangorde van het *belang* van beroepsaspecten, dus de tweede kolom. Aspecten die naar 'beroepseer' verwijzen hebben hoge gemiddelde scores. Bovenaan staat met de hoogste score 'Voldoening uit het werk kunnen halen' (3.83). Maar ook 'Trots zijn op het werk' (3.44) en 'Het gevoel hebben iets zinvols te doen' (3.53) gooien hoge ogen.

In de kolom naar de vraag in hoeverre deze beroepsaspecten *aanwezig* zijn in het werk hebben deze aspecten juist veel lagere scores, wat cijfermatig wordt uitgedrukt in de discrepantie tussen belang en aanwezigheid (kolom 3). De twee aspecten die in deze kolom de meest negatieve score hebben, dus het minst aanwezig zijn in vergelijking met het belang ervan, zijn 'Mijn capaciteiten verder kunnen ontwikkelen' en 'Inhoudelijke uitdaging'. Opnieuw een onderstreping van het belang van intrinsieke beroepsaspecten.

Conclusie

De resultaten van dit onderzoek overziend, lijkt er wel degelijk een probleem te zijn met de beroepseer van leraren.

- Alle betrokken partijen in dit onderzoek (leraren zelf, leerlingen, ouders, en studenten die wel en niet leraar willen worden) zijn van mening dat de beroepseer van leraren is gedaald.
- Bepaalde trends in het onderwijs lijken een bedreiging voor de beroepseer te vormen. Om er enkele te noemen: schaalvergroting in het onderwijs, taakverschuivingen in de richting van meer coördinatie- en vergadertaken, een hogere werkdruk en last but not least: een lage ervaren waardering door het management.
- Leraren zelf hebben een negatiever beeld van hun beroepsprestige dan maatschappelijk terecht is. Dit fenomeen werd al eerder opgemerkt door Robert Sikkes in zijn boek 'Het sprookje van de statusdaling' (2000).
- En tenslotte spelen bij de keuze van studenten om geen leraar te worden met beroepseer verbonden zaken een duidelijke rol.

Kortom: er is wel degelijk iets aan de hand met de beroepseer van docenten.

Verder wordt door dit onderzoek gewezen op actuele ontwikkelingen die de beroepseer bedreigen. Het tekort aan leraren zet namelijk een gevaarlijke vicieuze cirkel in gang van een te hoge werkdruk, te grote klassen en onbevoegden voor de klas. Veel korte termijn maatregelen richten zich op het kwantitatieve tekort aan leraren, maar kunnen er toe leiden dat deze zelfde leraren moeilijker aan hun eigen kwalitatieve standaarden kunnen voldoen. Het is moeilijk om veel eer in je werk te leggen als je - door allerlei factoren die je zelf niet of nauwelijks kunt beïnvloeden - moet inleveren op de kwaliteit van je werk.

Een belangwekkende bevinding van dit onderzoek is het onderscheid tussen intrinsieke factoren (motivatie, autonomie, professionaliteit) en extrinsieke factoren (arbeidsomstandigheden, salaris). Het zijn vooral intrinsieke factoren die de keuze van het beroep, de tevredenheid en de beroepseer bepalen. Extrinsieke factoren, die ogenschijnlijk makkelijker te sturen zijn, hebben hier veel minder invloed op.

De commissie Rinnooy Kan koerst met de aanbevelingen in haar rapport 'Leerkracht!' vooral op *extrinsieke* factoren om het lerarentekort te bestrijden: een betere beloning, een sterker beroep, en een professionelere school. Zoals we in dit onderzoek hebben gezien, lijkt de commissie Rinnooy Kan hiermee niet in alle opzichten goed te zitten. Wanneer de beroepseer van leraren in het geding is, kan dat niet alleen opgelost worden met een salarisverhoging. Ook bij een tweede voorstel van de commissie Rinnooy Kan moeten we een kanttekening plaatsen: de verhoging van de formele kwaliteit van leraren zoals blijkend uit een universitaire opleiding of een proefschrift. Een uitstekende vakkennis is zonder twijfel een voorwaarde voor beroepseer, en zowel leraren als aankomende leraren onderstrepen het belang hiervan. Maar op verschillende andere plaatsen in ons onderzoek (leerlingen, ouders) blijkt dat juist de didactische vaardigheden op de eerste plaats worden gezet als het gaat om 'de goede leraar'. Vooral in de ogen van leerlingen, de doelgroep van het onderwijs, is hier nog winst te behalen.

Het blijkt dat juist *intrinsieke aspecten* belangrijk zijn voor de keuze van een beroep, alsook voor de bevredigende uitvoering daarvan. Autonomie, trots, voldoening en waardering - belangrijke bouwstenen van beroepseer - zijn volgens dit onderzoek een krachtige motivatie voor het naar eer en geweten uitoefenen van het lerarenberoep.

De sociologie studenten die het onderzoek uitvoerden:

Willem Bantema
Hester de Bok
Oleg Boneschansker
Marieke Bosch
Jimmy Dijk
Tom Drukker
Reinhard Flier
Matthias Frankema
Freke Haenen
Niels Heijne
Vera Heijne
Jelmer Huijnk
Danielle Jansen
Joosje de Lang
Eric Leussink
Erwin Matijssen
Jolinde Rook
Hanneke Schrijver
Koen de Wit